

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

F. Uzunov,

Ph.D., associate Professor, first Pro-rector of the University of Economics and management

IMPROVEMENT OF MECHANISM OF INTERACTION OF GOVERNMENT AND BUSINESS STRUCTURES

У статті обґрунтовано вдосконалення механізму взаємодії держави і підприємницьких структур. Розглянуто перехідні процеси, що визначають особливості реалізації функцій взаємодії. Висвітлено особливості елементів, які формують механізм взаємодії держави і підприємницьких структур. Визначено умови для ефективного формування і використання механізму взаємодії держави і підприємницьких структур.

In article the improvement of the mechanism of interaction between the state and business structures. Considered transient processes that determine the peculiarities of the realization of functions of interaction. Highlighted features items which form the mechanism of interaction of state and business structures. Specifies the conditions for the efficient generation and use of the mechanism of interaction of state and business structures.

*Ключові слова: держава, механізм взаємодії, підприємницькі структури, удосконалення.
Key words: government, the mechanism of interaction, business structures, improvement.*

ВСТУП

За масштабами вирішуваних завдань організаційна та функціональна структури, а також механізм взаємодії держави і підприємницьких структур, поділяються на рівні: державний, регіональний і місцевий. Кожному рівню в кожній сфері підприємницької діяльності відповідають своя фінансово-ресурсна база, свій специфічний механізм її реалізації. При цьому функції механізму властиві всім рівням взаємодії держави і підприємницьких структур, але в різному обсязі і при різному інструментарії їх здійснення.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є обґрунтування вдосконалення механізму взаємодії держави і підприємницьких структур.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань дослідження: розглянути перехідні процеси, що визначають особливості реалізації функцій взаємодії; висвітлити особливості елементів, які формують механізм взаємодії держави і підприємницьких структур; визначити умови для ефективного формування і використання механізму взаємодії держави і підприємницьких структур.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковому середовищі напрями сучасної теорії та практики господарського партнерства держави і підприємницьких структур розглянуті в працях таких

учених, як Б. Дезілец, В. Ребок, О. Грішнова, В. Гостеніна, В. Давиденко, Т. Дерев'ягіна, І. Дубровський, І.В. Запатріна, С.Д. Данасарова, А.П. Денисенко, Є.В. Ковешнікова, О. Маслюківська, В.А. Михеев, О.М. Полякова, Е.Р. Уайт, Ю.Шевчук та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим моментом дослідження є визначення та характеристика функцій механізму взаємодії держави і підприємницьких структур. При цьому використовуємо такі точки зору економістів. Наприклад, Д. Михайлов виділяє такі функції механізму взаємодії держави і підприємницьких структур [5]:

- сприяння демонополізації ринків промислової продукції;
- формування раціональних технологічних і кооперативних зв'язків в умовах ринкової економіки;
- підвищення ефективності виробництва товарів і послуг підприємницькими структурами.

Такий підхід видається цілком обґрунтованим, але відображає в основному виробничу функцію механізму взаємодії, а тому має дещо односторонній характер. Існує точка зору розгляду функцій механізму взаємодії, виходячи з її соціально-економічної сутності, але і ця позиція не повною мірою відображає функціональне призначення даного механізму.

У зв'язку з цим вбачається доцільним запропонувати комплексний підхід дослідження функцій на основі конкретизації наявних точок зору стосовно до умов державного регулювання економіки України. Слід зазна-

чити, що система взаємодії влади та підприємницьких структур, на думку вчених, являє собою функцію безлічі різних змінних, тобто не є статичною і має високий рівень невизначеності. Перехідні процеси визначили ті характерні риси, що визначають особливості реалізації функцій взаємодії:

а) наявність криз практично у всіх сферах економічного і соціального життя суспільства, що підтримує високий рівень соціальної напруженості;

б) безперервний процес перерозподілу прав власності, на який активно впливають неекономічні чинники;

в) низький індекс економічної свободи господарюючих суб'єктів та наявність деформованого конкурентного середовища;

г) держава як і раніше має потужний держсектор в багатьох галузях господарства;

д) нерівномірний перехід до ринкових відносин в різних регіонах і галузях економіки України;

е) наявність в економіці високої частки "тіньового" сектора, зростаюча криміналізація економічного життя [1].

У зв'язку з цим аналіз механізму взаємодії влади та підприємницьких структур вимагає уточнення функцій суб'єктів взаємодії підприємницьких структур, держави (виконавчої влади) і громадських корпорацій (об'єднань і асоціацій суб'єктів підприємництва).

Важливим видається виділення функцій суб'єктів підприємництва, які повинні враховувати державні органи в процесі узгодження економічних інтересів. Тим більше, що, за твердженням Р. Коуза, проблема "чому існують фірми, що визначає кількість фірм та їх спеціалізацію ... ці питання не цікавлять більшість економістів". Державна політика, в цьому сенсі, також не завжди враховує інноваційні можливості підприємництва, визначаючи ставлення до нього як до ризикованої справи.

У деяких функцій суб'єктів підприємництва виділяються перш за все економічні, зумовлені їх роллю, як: по-перше, роботодавців, по-друге, — виробників товарів і послуг, по-третє, — каталізатора науково-технічного прогресу, по-четверте, — платника податків, по-п'яте агента ринкових відносин (конкурентних, коопераційних, партнерських тощо.).

Не менш значимі функції соціальні. По-перше, через форми підприємницької діяльності багато людей розкривають і реалізують свій творчий потенціал. По-друге, підприємницькі структури є головним продуцентом місць виробничого навчання, своєрідним "полігоном" для обкатки молодих кадрів. По-третє, актуалізується екологічна (природоохоронна) функція підприємства та ін.

Реалізація функцій суб'єктів підприємництва залежить від елементів зовнішнього середовища, ступінь зрілості яких є умовою ефективної взаємодії держави і підприємницьких структур. Видається, що ефективність взаємодії між ланками виконавчої вертикалі і громадських корпорацій може бути досягнута в рамках різних механізмів:

— консультацій, спрямованих на прийняття узгодженого рішення за блоками взаємопов'язаних проблем;

— постійно діючих комісій (особливих нарад), що включають представників суб'єктів підприємництва та державних відомств. В окремих випадках ці наради можуть бути наділені правом розпорядження ресурсами;

— контрактів із суб'єктами підприємництва і спеціальних протоколів про рішення конкретних питань (про надання гарантій, добровільному прийнятті тих чи інших зобов'язань, відмову від будь-яких дій та ін.).

Різноманітні елементи зовнішнього середовища можна з відомою часткою умовності підрозділити на п'ять груп. Перша є сукупністю найважливіших для підприємницької діяльності ринків: ресурсних (засоби виробництва, інформації, робочої сили, фінансових ресурсів) і збутових. Друга група елементів зовнішнього середовища представлена найважливішими ринковими інститутами (державними та фінансово-кредитними) і агентами (малим, середнім і великим бізнесом). У третю групу включаються комплекси (блоки) суспільних відносин: правових, політичних, виражених відповідно в законодавстві, традиціях, нормах моралі, розстановці політичних сил. Четверта група об'єднує соціально-економічні процеси та явища: економічну кон'юнктуру, злочинність, екологію, науково-технічний прогрес, структуру національного господарства. В окрему, п'яту, групу можна виділити такий елемент зовнішнього середовища, яка формується система державної підтримки підприємництва.

Зовнішнє середовище суб'єктів підприємництва (особливо малого та середнього бізнесу) відрізняється особливою невизначеністю. У першу чергу це пояснюється наступними обставинами: малі та середні підприємства, як правило, діють на локальному ринку, який на відміну від великих ринків характеризується високим ступенем невідомості і стихійності. Друга особливість зовнішнього середовища малого та середнього бізнесу — їх підпорядкована роль в системі існуючих відносин з державою, великим бізнесом, фінансово-кредитними установами [4].

Звісно ж необхідним є виділення в окремий блок взаємини між підприємницькими структурами, які можуть посилити або знизити ефективність взаємодії з державою.

Не має сенсу розглядати механізми державної підтримки підприємницьких структур, які широко висвітлені в літературі, а необхідно виділити ті елементи механізму, які вимагають подальшого дослідження. Основними з них є:

— індикативне планування;

— система стандартів економічної поведінки державних і підприємницьких структур в процесі взаємодії;

— стимулювання;

— організаційна структура управління процесами взаємодії;

— система гарантій і правового забезпечення;

— система підготовки кадрів у державних і підприємницьких структурах, що займаються проблемами взаємодії.

Розглянемо існуючі особливості перерахованих елементів, які формують механізм взаємодії.

1. Індикативне планування. Можна стверджувати, що відсутність цілісної системи науково-обґрунтованого, що постійно корегується індикативного планування з формування системи взаємодії держави і підприємницьких структур є однією з причин її низької ефективності.

Отже, дану проблему слід розуміти набагато ширше — необхідно розглядати індикативне планування як

комплекс заходів з вивчення, формування та раціоналізації економічних потреб держави і суб'єктів підприємництва, проектування та встановлення стандартів економічної поведінки господарюючих суб'єктів і контролю за процесом взаємодії.

Важливе значення має та обставина, що прогнозування потреби підприємницьких структур трансформується в проблему прогнозування попиту суб'єктів підприємництва у факторах виробництва, яка виступає самостійним видом прогностичної діяльності держави, що має на меті визначення майбутніх тенденцій і перспектив розвитку попиту, включаючи кількісну оцінку очікуваних його розмірів і структури. Індикативне планування та прогнозування процесу взаємодії держави і підприємницьких структур має стати основним елементом державного регулювання соціально-економічного розвитку країни в даний період.

2. Система стандартів економічної поведінки державних і підприємницьких структур в процесі взаємодії.

Важливим є розробка спеціальних стандартів для органів виконавчої влади та підприємницьких структур, що дозволяють персоніфікувати права, обов'язки і відповідальність посадових осіб владних структур і суб'єктів підприємництва з широкого спектру соціально-економічних відносин на конкретному етапі економічних реформ. Крім цього вони можуть виконувати функцію критерію оцінки досягнутого рівня взаємодії.

3. Стимулювання виступає важливим компонентом механізму взаємодії. Серед основних напрямів стимулювання взаємодії держави і підприємницьких структур можна виділити наступні:

а) створення розвиненої інформаційної інфраструктури, яка передбачає рівний і вільний доступ до даних про внутрішніх і зарубіжних постачальників і споживачів, інвестиційних проектах, до аналітичної та маркетингової інформації про ситуацію на регіональних і міжнародних ринках;

б) прискорене розгортання інституту приватної власності, організація і забезпечення його ефективним захистом, вирішення проблем приватної земельної власності.

Однак необхідно мати на увазі, що досвід розвинених країн свідчить — немає прямої залежності між власністю і трудовою мотивацією у виробничій діяльності, але чітко виявлений зв'язок між розвитком форм власності та активністю капіталу на ринку.

в) підвищення ефективності кредитно-фінансового та хеджувального механізмів, лібералізація оподаткування стосовно підприємницького сектора;

г) проведення політики прямих державних вкладень у ті виробництва підприємницьких структур, які готові впроваджувати передові технології і мають таку можливість. Одночасно необхідне стимулювання попиту підприємницьких структур на високі технології шляхом зниження податків на реінвестований прибуток і підвищення норм амортизації.

При цьому пропонується державне інвестування проводити через конкурсне розміщення цільових капітальних вкладень в економічно високоефективні проекти. Перераховані напрямки стимулювання далеко не охоплюють весь комплекс проблем підвищення ефективності взаємодії, але дозволяють звернути увагу на

важливість активної політики держави по відношенню до суб'єктів підприємництва.

4. Організаційна структура управління процесами взаємодії. Представляється можливим поява нових інститутів управління у сфері взаємодії держави і підприємницьких структур (бізнесу), призначених для узгодження всіх компонентів механізму взаємодії на принципах цивілізованого партнерства. Якщо державні структури та суб'єкти підприємництва на одному з рівнів взаємодії (державному, регіональному, місцевому) виявляють взаємовигідні можливості для обміну, вони повинні домовитися про його умови, що означає вироблення певних правил, які структурують їх взаємодію протягом періоду існування між ними відносин обміну. Якщо правила доповнені стандартами економічної поведінки, то дана проблема підводить до ідеї про необхідність якоїсь зовнішньої сили, яка повинна встановити порядок, нав'язавши господарюючим суб'єктам певні правила гри, які структурують взаємодію між ними, і тим самим, зменшують рівень невизначеності.

5. Ще одним напрямом вдосконалення механізму взаємодії виступає формування системи гарантій і правового забезпечення бізнесу.

Функціонування механізму взаємодії має здійснюватися на основі певних гарантій, юридично закріплених у договорах між державними структурами та суб'єктами підприємництва.

Держава покликана створювати нові елементи зовнішнього середовища, життєво необхідні для суб'єктів підприємництва (наприклад, мережа коопераційних зв'язків між малим, середнім, великим бізнесом), вживати заходів з блокування негативного впливу існуючих негативних факторів оточення суб'єктів підприємництва. Влада може реалізувати конкретний проект з управління факторами зовнішнього середовища на рівні регіону шляхом підготовки пакету нормативних та методичних документів, організації об'єктів інфраструктури та ін.

Однак, як виявляється, є необхідність у розробці фундаментального закону про основи взаємодії держави і підприємницьких структур в Україні. Головне, що могло б знайти відображення в законі; якісне (а не тільки з кількісних позицій) визначення економічної сутності всіх видів бізнесу (малого, середнього, великого), які б відповідали цим визначенням, характеристики їх форм (і їхніх взаємин), принципів та інструментів взаємодії, систему гарантій щодо здійснення цивілізованої підприємницької діяльності.

6. Важливим напрямом вдосконалення механізму взаємодії слід вважати створення системи підготовки кадрів у державних і підприємницьких структурах, які безпосередньо займаються проблемами взаємодії. Питання створення системи підготовки кадрів не входять до завдань даного дослідження, але є необхідність зробити зауваження — існуюча сьогодні широка мережа освітніх установ та система перепідготовки кадрів дозволяє не відкладати вирішення цієї проблеми, зважаючи на не досить ефективною, діяльності.

Формування та ефективне функціонування механізму взаємодії держави і підприємницьких структур потребує наступних макроекономічних і соціально-політичних умов:

— по-перше, наявність суспільної злагоди і політичної стабільності в країні, яка передбачає: створення механізму соціального партнерства і компромісу, узгодження економічних і політичних інтересів різних соціальних груп, політичних партій і рухів; недопущення всередині суспільства пріоритету тих чи інших групових інтересів;

— по-друге, масова соціальна підтримка прийнятої державою стратегії і економічного курсу;

— по-третє, чіткий розподіл повноважень, функцій і відповідальності між виконавчою і законодавчою владою;

— по-четверте, обов'язковість практичного застосування та безумовної реалізації законів, нормативних актів, що мають ключове значення для створення правової держави, ефективного функціонування в установленому законом режимі всіх механізмів ринкового і неринкового секторів економіки;

— по-п'яте, постійна потреба в науці, опора на результати наукових досліджень і розробок, на всебічний аналіз протікаючих соціально-економічних процесів в інтересах прийняття обґрунтованих рішень, що враховують взаємозв'язок усіх факторів розвитку економіки [2].

На думку вчених, для формування та ефективного функціонування механізму взаємодії держави і підприємницьких структур необхідно удосконалити нормативно-правовий механізм державно-приватного партнерства шляхом: введення у законодавство України положень щодо відповідальності посадових та інших осіб за порушення угод партнерства, порушення рівності перед законом державних та приватних партнерів, проявів дискримінації партнерів; розроблення методик узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди, а також справедливого розподілу між державним та приватним партнером ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених в рамках державно-приватного партнерства [3].

Дотримання перерахованих умов важливо для ефективного використання в загальноукраїнському і регіональному масштабах можливостей механізму взаємодії влади та підприємницьких структур.

ВИСНОВКИ

За масштабами вирішуваних завдань механізм взаємодії держави і підприємницьких структур, поділяються на рівні: державний, регіональний і місцевий. Функції механізму властиві всім рівням взаємодії держави і підприємницьких структур, але в різному обсязі і при різному інструментарії їх здійснення.

Перехідні процеси, що визначають особливості реалізації функцій взаємодії:

а) наявність криз практично у всіх сферах економічного і соціального життя суспільства, що підтримує високий рівень соціальної напруженості;

б) безперервний процес перерозподілу прав власності, на який активно впливають неекономічні чинники;

в) низький індекс економічної свободи господарюючих суб'єктів та наявність деформованого конкурентного середовища та інші.

Існуючі особливості елементів, які формують механізм взаємодії:

1. Індикативне планування. Можна стверджувати, що відсутність цілісної системи науково-обґрунтованого, що постійно корегується, індикативного планування з формування системи взаємодії держави і підприємницьких структур є однією з причин її низької ефективності.

2. Система стандартів економічної поведінки державних і підприємницьких структур у процесі взаємодії.

Важливим є розробка спеціальних стандартів для органів виконавчої влади та підприємницьких структур, що дозволяють персоніфікувати права, обов'язки і відповідальність посадових осіб владних структур і суб'єктів підприємництва з широкого спектра соціально-економічних відносин на конкретному етапі економічних реформ і т.д.

Вдосконалення механізму взаємодії держави і підприємницьких структур потребує макроекономічних і соціально-політичних умов, які висвітлені у статті.

Література:

1. Ємельянов В.М. Державна політика забезпечення економічної безпеки в територіальному аспекті / В.М. Ємельянов // Економіка та держава. — 2009. — № 7. — С. 125—127.

2. Ємельянов В.М. Інструменти узгодження галузевих, державних та територіальних інтересів у єдиній стратегії розвитку регіонів і громад / В.М. Ємельянов // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 17. — С. 85—88.

3. Жук В.П. Управління інноваціями на принципах державно-приватного партнерства / В.П. Жук // Науковий вісник академії муніципального управління. — Серія "Управління". — Випуск 4. — К., 2012. — С. 184—190.

4. Поважный А.С. Эффективное государственное регулирование экономики рыночного типа и плановые механизмы / А.С. Поважный, О.М. Савинова // Менеджер. — 2006. — № 2 (36). — С. 99—105.

5. Яременко Л.А. Развитие идей локальной та територіальної економіки / Л.А. Яременко, Д. Михайлов // Регіональна економіка. — 2005. — № 4. — С. 31.

References:

1. Yemelianov, V.M. (2009), "Government policy to ensure economic security in territorial aspect", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 125—127.

2. Yemelianov, V.M. (2009), "Tools coordination of sectoral, national and regional interests in the common development strategy of regions and communities", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 17, pp. 85—88.

3. Zhuk, V.P. (2012), "Management of innovations on the principles of public-private partnerships", *Naukovyj visnyk akademii munitsypal'noho upravlinnia. Seriiia "Upravlinnia"*, vol. 4, pp. 184—190.

4. Povazhnyj, A. S. (2006), "Effective state regulation of market-oriented economy and planning mechanisms", *Menedzher*, vol 2, no. 36, pp. 99—105.

5. Yaremenko, L.A. (2005), "Developing of ideas for local and territorial economic", *Rehional'na ekonomika*, vol. 4, pp. 31.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2013 р.